

Душанка С. ВУЈОВИЋ*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 15. 11. 2024.
Прихваћен: 27. 2. 2025.

СУДБИНА НЕОЛОГИЗАМА И КОВАНИЦА ИЗ РЕЧНИКА СРПСКОХРВАТСКОГ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Предмет рада је анализа употребе неологизама и кованица из *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске у савременом српском језику. Након што смо изабрали примере за анализу и детаљно их претражили у савременим дигиталним изворима и електронским корпусима, на основу њихове фреквенције у грађи, формирали смо три групе. У првој групи су речи које нисмо пронашли у прегледаним изворима, нпр. *дорука, до-тичник, урнебесник, домисао*. У другој групи су речи које смо пронашли са фреквенцијом већом од десет појављивања у различитим изворима, нпр. *вадичеп, делокруг, здравство, кишобран, градоначелник*. У трећој групи су речи које су се појавиле у изузетно малом броју и чија је фреквенција мања од десет појављивања, нпр. *брзојез, богомрак, велесјај*. Осветљавање судбине неологизама и кованица, њиховог статуса у језику данас, може нам помоћи у сагледавању фактора и могућности њиховог евентуалног даљег опстанка у језику или нестанка из језика, као и у сагледавању потребе, критеријума и начина њиховог бележења у речницима савременог српског језика. Неологизми бледе услед комбинације застарелости, сувишности, сложености, недостатка културне или технолошке важности или неуспеха да се интегришу у језик. Они којима се обележавају нови концепти, они који су корисни, интегрисани у језик, лаки за усвајање и културолошки релевантни, имају тенденцију да остану у језичкој употреби.

Кључне речи: српски језик, лексика, неологизми, кованице, речник савременог српског језика.

1. Лексички фонд језика динамичан је феномен. Лексика се стално богати и прилагођава како потребама друштва, које се непрестано мења и развија, тако и потребама појединаца. Један од најочигливијих знакова промена у језику јесте појава неологизама. Они представљају иновације у лексици и одраз су динамике друштвених промена и развоја, као и израз креативности појединаца. Појава нових речи, као слика технолошког напретка, културних промена и актуелних трендова, одражава дух времена. Због тога их је важно

* dusanka.vujovic@ff.uns.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-2469-2702>

редовно бележити и изучавати њихов утицај на језик. Проучавање лексичких иновација омогућава да јасније анализирамо језичке процесе који су активни у одређеном временском периоду (Жданова 2012: 388).

1.1. Питања настанка и употребе нових речи све више привлаче пажњу домаћих лингвиста, о чему сведочи појава многих радова, монографија, чак и часописа посвећених искључиво неолошким темама¹. Појава великог броја нових речи, поготово позајмљеница, покреће и многа питања која се тичу неографије. За српски језик постоји неколико речника неологизама који су објављивани углавном напором појединачних аутора (Ћирилов 1982, 1991; Клајн 1992; Оташевић 2008б) или група аутора удружених око неког пројекта (Васић и др. 2001; Клајн/Шипка 2006; Прћић и др. 2021)². Међутим, овакви напори појединаца нису довољни. Језик се мења, нове речи појављују се веома брзо³ и потребно их је систематски бележити и објављивати актуелне речнике који би имали и прескриптивну и дескриптивну улогу. Нажалост, таквих речника за српски језик, поготово за период друге половине 20. века, има премало, нарочито имајући у виду чињеницу да се речници савременог српског језика у којима би и нове речи биле забележене и маркиране, такође не објављују. Нема ни литературе посвећене неологији тог времена. У вези са тим Клајн наводи следеће: „Развоју српскохрватске лексике за последњих пола века, колико смо могли да утврдимо, није посебно посвећена ниједна књига, па ни чланак. ... Уколико има радова из лексикологије, они се односе на старији, народни језик или језик појединих књижевника, а не на савремени. ... Једину значајнију грађу пружају нам стога забелешке о појединим изразима у оквиру нормативних расправа и језичких поука у часописима, у саветодавним приручницима, као и на саветовањима о актуелним језичким питањима, каква су организована нарочито током осамдесетих година” (1996: 38).

1.2. Нове речи у језику настају скоро свакодневно, у данашње време нарочито под утицајем енглеског језика. Почевши од настанка па до заузимања стабилне позиције у језику, оне пролазе кроз различите фазе, а током свог развојног пута лако буду заборављене и нестају из језичке употребе. Оне које се задрже у језичкој употреби, бивају општеприхваћене и узурализоване. Након настанка, нова реч обично пролази кроз фазу протологизма тј. нестабилности, када је још веома нова и користи је само мала група људи. Након те фазе, уколико реч остане у језичкој употреби, улази у фазу ширења, у којој почиње више да се употребљава, али још увек није општеприхваћена. Следећа фаза је фаза стабилности у којој реч улази у ширу употребу и постаје препознатљива. Након тога долази фаза потпуног усвајања и интеграције у којој реч престаје да се осећа као нова и у којој она бива и формално прихваћена, односно забележена у речницима и кодификована.

¹ Детаљан преглед српске неолошке литературе налази се у раду Николић и др. 2022. Часопис *Новоречје* који се бави питањима неологије у српском језику основан је 2019. године.

² Нове речи могу да се пронађу и у специјалним речницима страних речи као што су Васић и др. 2001; Клајн/Шипка 2006; Прћић и др. 2021.

³ „Према подацима француских филолога лексика француског језика у XX столећу обнавља се сваких десет година за 25 процената” (Оташевић 2008а: 11).

Иако за српски језик немамо довољно података и не можемо ни да претпоставимо колико се нових речи у неком временском периоду појавило, ипак, како наводи Р. Драгићевић, можемо да претпоставимо да је ситуација слична као у другим словенским језицима. У речницима неологизама руског језика, на пример, јасно се види њихов пораст из деценије у деценију (2020: 108).

1.3. У електронском корпусу *Српко*, начињеном за потребе састављања новог *Речника савременог српског језика* Матице српске, пронашли смо на стотине нових творевина које нису забележене у ранијим речницима. Само летимичним прегледом речи на слово 'с' регистровали смо велики број нових и незабележених речи, нпр. *самовозећи*, *самовредновање*, *самоговор*, *саможртовање*, *самозаљубљен*, *самозапослен* и многе друге. У светлу израде новог *Речника савременог српског језика*, а имајући у виду велики број нових речи у корпусу, питамо се, како одабрати оне најрелевантније, које би требало да буду забележене у речнику савременог језика. Како бисмо боље разумели динамику промене речника и евентуално допринели одговору на постављено питање, одлучили смо да анализирамо судбину неологизама из *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске (РМС) у језику данас, са идејом да видимо који су то опстали у језику и узуализовали се, а који су нестали из употребе.

2. У том циљу пописали смо неологизме из РМС и потражили их у савременим изворима, како бисмо открили њихову актуелну употребу. Као контролне корпуре користили смо текстове са интернета које смо претраживали помоћу претраживача Гугл, а који су објављени на „.rs” домену, као и корпуре *SrWaC*, *СрКор* и *Српко*. Дакле, контролисали смо их у свим електронским изворима до којих смо могли да дођемо.

За ексцерпцију грађе водили смо се формалним принципом и у обзир узели један број речи које су означене квалификаторима *неол.* и *ков.* јер, како је наведено у Предговору РМС-а: „неологизми су уношени ако се налазе у књижевним текстовима и означавају се ознаком *неол.* или *ков.*” (РМС: 11). Неологизам је у РМС дефинисан као „*нова реч, начињена за нове појмове (често по угледу на стране језике)*”, а кованица као „*1. грам. новоскована, вештачки начињена реч, не у духу језика (најчешће дословни превод туђе речи)*”. У овим лексикографским дефиницијама, које су врло сличне, појмови неологизам и кованица нису означени као синоними и судећи према њима чини се да неологизам, ипак, има шире значење од кованице, мада неологизама у РМС има знатно мање него кованица. Пошто су квалификатори *неол.* и *ков.*, како стоји у предговору, изједначени, није потпуно јасан критеријум по ком су употребљавани. То потврђује пример *партивођа* који је маркирана помоћу оба квалификатора: *партивођа* „*ков. и неол. вођа једне партије радника у каквом послу*”.

2.1. Из РМС смо ексцерпирали све лексеме маркиране квалификатором *неол.* и изабране примере маркиране квалификатором *ков.* Будући да неологизама нема много, ексцерпирали смо их из свих шест томова РМС, а кованица је знатно више те смо за њих узели само изабране примере углавном из првог тома и неколико примера из другог тома. Само у првом тому смо идентификовали преко стотину речи, што нам је било довољно да стекнемо

генералну слику о њиховој употреби. Пошто је наш задатак био да проверимо каква је судбина речи обележених квалификатором *неол.* и *ков.* у савременом језику, све примере смо претражили на интернету и у електронским корпусима. Након провере, сврстали смо их у три групе. У једној су речи које се нису појавиле у нашим претрагама, у другој су речи које смо пронашли у великом броју и које су ушле у узуралну употребу, а у трећој су речи које нису фреквентне и које смо пронашли у врло малом броју.

2.2. Међу изабраним речима које су у РМС обележене као неологизми и кованице највећу групу чине оне које нисмо пронашли у контролним корпусима. У групи неологизма налазе се именице: *беспушкар*, *ведрилац*, *делимичар*, *домисао*, *дорука*, *доручковаоница*, *дотичник*, *дотичница*, *доумак* и *доумица* (силогизам), *духовидац*, *животињизам*, *забависта*, *замладник*, *кишњак*, *мокрионица*, *окованка*, *отпресак*, *палчник*, *партивођа* ков. и неол, *пивоточје*, *плиномер*, *пољоприрад*, *прекришник*, *пречистунац*, *прибегар*, *прибегарка*, *природнина*, *самовез*, *самовоз*, *самолет*, *ситнослика*, *стајанка*, *тупомир*, *ужурбаник*, *урнебесник*, *цигаретник*, *црвенгруд*, *црнознак*; придеви: *високонадарен*, *душоморан*, *јадоносан* и глагол: *делимичарити*. У групи кованица то су именице: *балзамар*, *бедрењак*, *безобвезник*, *безобвезница*, *бивад*, *богомрачје*, *богомрзник*, *богопосланство*, *босоходац*, *брзоплавка*, *брзотеча*, *бриголом*, *бродограђење*, *бродозакивач*, *бродопратња*, *велетржац*, *водолок*, *врбовник*, *газдовић*, *гамзовић*, *главокрет*, *гладара*, *гласословље*, *гомилац*, *градоносац*, *далекописач*, *злоумник*, *краварке*, придеви: *беземљан*, *брзоморан*, *брзотек*, *бесврхни*, *брзодух*, *бригоморан*, *бродоносан*, *векотрајан*, *вододржљив*, *врагомио*, *гризодушан* и глагол *вистирати се*.

2.2.1. У наведеним примерима налазе се неке речи, које означавају појам који више није у употреби јер је везан за одређено историјско раздобље или је једноставно због неких околности престао да постоји. То су речи *беспушкар* у значењу „партизан, герилац без пушке” и *противколац* – „топ јаке, разорне моћи за борбу против тенкова”. Нисмо пронашли ни лексему *доручковаоница* јер, чини се, да се концепт места где се искључиво доручкује изгубио па је и реч зато нестала. Ове речи прешле су пут од неологизма до историзма, јер реалије које су означавале више не постоје, односно не користе се у данашње време. Такве речи А. Милановић назива „речима кометама” (2024). Оне су се практично изгубиле из језика, мада сигурно постоје у неким старим текстовима те би у савременом лексикону могли да их маркирамо, не више као неологизме, већ као историзме.

2.2.2. Неке речи нису више у употреби иако концепти које су означавале и даље постоје. Уместо њих користе се вишечлани изрази, као нпр. *ведрилац* „онај који ведрџ”, *делимичар* „онај који даје делимице”, *градоносац* „градоносни облак” *дотичник* „онај кога се нешто тиче”, *ужурбаник* „онај који је у журби”, *дорука* „ограда на степеницама”, *животињизам* „зверско, животињско понашање човека”, *душоморан*⁴ „онај који мори душу”, *палчник* „рукавица са једним прстом”.

⁴ Придев *душоморан* је наведен без контекста и извора у РМС-у.

2.2.3. Неке смо речи пронашли у корпусима, али у нешто измењеним варијантама, нпр. *душогупка* се користи, али само у варијанти *душегупка*, дакле са везивним вокалом *е*. Неке речи имају другачију творбену форму, односно други префикс или суфикс, нпр. реч *приземљити* у значењу „спојити са земљом” нисмо пронашли, уместо тога користи се варијанта *уземљити*. Затим, реч *забависта* смо регистровали у форми *забављач*, *прекршник* у форми *прекршилац*, *партивођа* као *пословођа* (овде је први сложенички део настао од друге речи), *пивоточје*⁵ као *пивница*. Неке се речи више не користе јер су уместо њих у употреби друге речи које су прихватљивије говорницима јер су интернационализми (*силогизам* уместо *домисао*, *тоалет* уместо *мокрионица*, *талентован* уместо *високонадарен*) или су боље инегрисане у језик било да су можда творбено прихватљивије или су се већ дуже време користиле у језику (*пророк* уместо *духовидац*, *надарен* уместо *високонадарен*). Именицу *пречистунац* нисмо пронашли јер се данас користи *пуриста*, *прибегар* или *прибегарка* је *пребег*, *окованка* – *цокула* и *баканца*, *ситносликар* – *минијатуриста*, *тупомир* – *тупоглавац*, *урнебесник* – *галамџија*, *домисао* – *силогизам*, *дорука* – *рукохват* и *гелендер*, *злоумник* – *злонамерник*, *кишњак* – *кишобран*, *краварке* – *фармерице* и *фармерке*, *самовез* – *кравата*, *згртишите* – *ђубришите*.

2.3. У следећој групи су неологизми који су се, судећи по фреквенцији већој од десет појављивања у различитим изворима, мање или више, усталили у језичкој употреби. Од речи које су у РМС маркиране као неологизми, у корпусима смо пронашли именице: *блатобран*, *вадичеп*, *ветровка*⁶, *грбовница*, *избочник*, *кишобран*, *спремник*, *клуподер*, *стрмоглавац*, *крвоследник*, *високоградња*, *здравство*, *делокруг* и *плодоред*; придеве: *висококвалификован*, *високоморалан*, *високообразован*, *високоорганизован*, *високоприносан*, *високоразвијен*, *прохтеван*, *целовечерњи*; и глаголе *приземљити (се)*, *укрупњавати се*. Међу речима које су у РМС маркиране као кованице, пронашли смо именице: *богослужитељ*, *буквализам*, *ватроноша*, *везиста*, *велетрговац*, *велеум* (у РМС је дефинисана као „велик, јак ум”, али у контекстима означава човека великог, јаког ума), *водоградња* (ова реч је скоро сасвим изгубила своју апелативну функцију за означавање изградње уређаја за регулацију вода и најчешће се употребљава као хремотоним за означавање фирми које се баве тим послом), *видокруг*, *гласноговорник* (реч калкирана према немачком *Lautsprecher* са примарним значењем „звучник”, у ком се много ређе појављује него у свом секундарном значењу „заступник, бранилац” које је стога постало доминантно у савременом језику), *градоначелник*, *брзовоз*, *брис*, *ватромет*, *двометраш*, *крајпуташ*, *лакописац* и придеве: *богопротиван*, *брзорезни*, *ватросталан*, *многопоштован* и *грејни*.

⁵ Реч *пивоточје* је такође наведена без извора и контекста у РМС тако да ни о њој, заправо, ништа и не знамо, осим да је обележена као неологизам.

⁶ Именица *ветровка* има синоним *винђака* са веријантом *винђакна* и све ове облике смо пронашли у изворима са сличном фреквенцијом употребе тако да се чини да још увек ни један облик није превалентан у употреби.

У творбеном смислу, један број речи су изведенице, али већина наведених примера спада у именичке и придевске сложенице и чини се да су баш због тога и маркиране у речнику, будући да слагање није било уобичајен творбени процес у српском језику. Неке су маркиране зато што су калкови (вештачке творевине), као нпр. немачки калокови *брзовоз* (*Schnellzug*), *veletrgovac* (*Großhändler*), *vadičep* (*Korkenzieher*), *kišobran* (*Regenschirm*). Било да су настале домаћом творбом, било да су калкиране, сложенице су сматране речима које нису творене у духу језика. Међу придевима, издвајају се они са творбеним елементом *високо-* у првом сложеничком делу као нпр. *високоморалан*, *високоразвијен* и сл. За такве примере Клајн наводи следеће: „На високо- и ниско-, у старијем језику, готово да није било сложених придева овог типа. Од средине XX века јављају се облици као *високоприносан*” (2002: 101).

У семантичком смислу у анализираним примерима издвајају се именице које означавају предмете за практичну употребу као што су *вадичеп*, *виндјачка*, *кишобран*, *избочник*, *крајнутаиш*, *спремник*, затим оне којима се означавају особе, нпр. *богослужитељ*, *велеум*, *везиста*, *велетрговац*, *гласноговорник*, *градоначелник*, *двометраиш*, *клуподер*, *лакописац*, *стрмоглавац* и апстрактне именице као што су *буквализам*, *здравство*, *делокруг*, *видокруг* и сл.

2.4. У следећој групи су примери, углавном кованица, које су се појавиле у претраживаним корпусима, али у врло малом броју и у специфичним изворима. Речи које смо регистровали мање од десет пута су неологизам *благајништво* у значењу ‘благајничка служба’, који се јавља само у контекстима огласа за посао, нпр. ”опис посла: *благајништво*, *пријављивање*, *одјављивање ...*” и кованице: *брзојез*, *брзокоњик*, *безглас*, *богомрак*, *богосовац*, *богосличан*, *бременоносац*, *бродоковач*, *бродоплован*, *будибокснамњак*, *веледуије*, *велемоћ*, *велесјај*, *велеславље*, *велештовање*, *високопоштовање*, које су се нашле, углавном у неким старим књижевним текстовима и списковима речи у научним чланцима или монографијама које се баве том лексиком.

3. Након прегледања свих ексцерпираних примера, чини се да критеријум по ком су обележавани неологизми у РМС није био сасвим јасан, стога ни уједначен. То се очитује, на пример, у обради речи *високоградња* и *нискоградња*. *Високоградња* је маркирана квалификатором *неол.*, а за реч *нискоградња* није унет квалификатор. Оба примера узета су из штампе у истом периоду тако да није јасно зашто оба примера немају исти квалификатор. Осим тога, речи *домисао*, *кишобран*, *клуподер*, *мокрионица*, *плиновод*, *плиномер*, које су у РМС маркиране као неологизми, заправо, како наводи С. Бабић, и нису биле нове, јер су забележене још у 19. веку. Међу њима, реч *домисао* је забележена још у Стулићевом *Рјечосложју* из 1806. године (1981: 90). То што су речи у РМС обележене као нове, заправо не значи да пре него што су забележене и датиране нису уопште постојале. Како наводи Клајн „Испитивање позајмљеница уверило нас је да „прва потврда” неке речи у текстовима, којој толико значаја придају етимолози и лексикографи, није увек и стварни почетак њеног живота у датом језику: може му претходити деценијама, па и вековима, а може и каснити за појавом дотичне речи у говору” (2001: 38).

3.1. Оно што можемо да закључимо јесте да су маркери *неол.* и *ков.* у РМС употребљавани за домаће речи, које су настајале углавном као калкови: *гласноговорник*, *градоначелник*, *далекописач*, *дуботисак* или творбени неологизми: *ведрилац*, *домисао*, *дорука*. У погледу творбе, сви примери су творенице настале или извођењем или слагањем. У семантичком смислу биле су то речи које су означавале нове појмове као *блатобран*, *далекописач* (телепринтер), *крварке* (панталоне америчких каубоја), *противколац* (топ јаке, разорне моћи за борбу против тенкова), *стајанка* (место на аеродрому где стоје авиони) или нове речи које су означавале старе појмове: *дорука* (ограда на степеницама), *кишњак* (кишобран), *спремник* (кутија, сандук). Међутим, квалификаторима *неол.* и *ков.* у РМС, маркиране су и неке речи које су биле забележене у ранијим речницима, као нпр. *круподер* и *мокрионица*.

3.2. Судбина неологизама и кованица из РМС у савременом језику увелико варира. Као што је и очекивано, неке речи су потпуно нестале из језика, а неке су се задржале са мањом или већом фреквенцијом у прегледаним корпусима. Оне које су остале у употреби углавном имају исто значење и данас као што су имале када су забележене у речницима. Мањи број се задржао са нешто измењеним значењем, променом доминантног значења или специфичнијом употребом, као нпр. *велеум*, *благајништво*, *водоградња*, *гласноговорник*.

3.3. И на крају, да покушамо да одговоримо на питање постављено на почетку овог рада: у времену када нове речи настају готово свакодневно, како изабрати оне најрелевантније које треба унети у речник савременог језика? Одговор на ово питање врло је сложен. Прво, битни су тип речника, његова намена, предвиђени обим и величина корпуса који се користи за његову израду. Ако је реч о речнику средњег обима, не треба бележити сваку нову творевину. А онда, одлука о томе које нове речи треба укључити, зависи од неколико кључних фактора, од којих су следећи посебно значајни.

- Дужина употребе. Нема слагања међу лингвистима око тога колико дуго реч треба да постоји у језику да би заслужила да буде унета у речник стандардног језика. Неки лингвисти помињу период од десет година, други предлажу петнаест или двадесет. Свакако да дужа употреба квалификује реч да буде забележена. Међутим, имајући у виду недостатак савремених једнојезичких речника српског језика и недостатак речника неологизама, врло је тешко неологизме у српском језику дефинисати постављањем хронолошке границе-уколико не означавају неки појам или предмет чију појаву можемо лако да датирамо. Зато се слажемо са наводима И. Клајна који сматра да се хронолошке границе за српски језик морају „силом прилика еластично посматрати” (2001: 38).
- Учесталост употребе. Оне фреквентне неологизме треба свакако забележити, а оне мање фреквентне који нису ушли у фазу стабилности, треба оставити за речнике неологизама. Одлука о томе коју фреквенцију реч треба да има да би била унета у речник зависи од величине и структуре корпуса из ког се речи екскерпирају.

- Социолингвистички фактори. На учесталост коришћења неологизма утичу стање у друштву, друштвене промене па чак и мода (Вујовић 2016: 268). Неки су због тога краткотрајни, али у одређеном временском периоду веома фреквентни. Сматрамо да њих треба забележити у речник савременог језика, без обзира на време настанка и дужину употребе.
- Контекст употребе неологизама. Треба бележити оне који се широко користе у језику, а оне који су се специјализовали за одређене струке или се користе искључиво у одређеним функционалним стиливима или специфичним областима, нпр. у науци, технологији или медицини и сл., такође треба оставити за речнике неологизама и терминолошке речнике.
- Морфолошке карактеристике. Уколико се реч добро уклапа у морфолошке обрасце српског језика, већа је вероватноћа да ће се задржати у језику и лако узуализовати.
- Продуктивност у творби. Продуктивност у творби један је од елемената који показује степен прихваћености неологизма. Уколико су продуктивни у творби лакше опстају у језику и такве примере свакако треба бележити.
- Синтаксичке карактеристике. Колокативни опсег неологизма и његова способност да гради изразе и фразе такође указује на његову прихваћеност и устаљеност у језику.

3.4. Укрштање наведених критеријума може да нам помогне у одлукама које нове речи треба сматрати кандидатима за речник савременог српског језика. Међутим, нека будућа, детаљнија анализа етимологије, семантике, синтаксе и прагматике посматраних примера, употпунила би резултате нашег рада и можда дала једну исцрпнију слику образаца и трендова језичке употребе нових речи. Ипак, очигледно је да не могу све лексичке иновације бити фиксиране у стандардном језику. Како наводи Д. Кристал, неологизам остаје нов све док људи не почну да га користе без размишљања или алтернативно, док не изађе из моде и престане да се користи у потпуности. Међутим, не постоји начин да се каже који ће неологизми остати, а који ће нестати (2019: 142). Исту тврдњу износи и Жданова у свом чланку у о неологизмима (2012: 388). Имајући то у виду, али и на основу анализираних примера, слажемо се са тврдњом да се не може са сигурношћу рећи шта ће тачно остати у језику, а шта ће нестати. Међутим, у начелу се може рећи да неологизми бледе услед комбинације застарелости, сувишности, сложености, недостатка културне или технолошке релевантности и неуспеха да се интегришу у језик. Они којима се обележавају нови концепти, они који су интегрисани у језик, лаки за усвајање и културолошки релевантни имају тенденцију да се задрже у језику, заузму трајно место у лексикону и стога буду забележени у стандардном речнику.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић 1981:** S. Babić, Stilske odrednice u našim rječnicima, *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 28(3), 79–91.
- Бехера/Мишра 2013:** B. Behera, P. Mishra, The burgeoning usage of neologisms in contemporary English. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 18(3), 25–35.
- Васић и др. 2001:** V. Vasić, T. Prčić, G. Nejgebauer: *Du yu speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*, Novi Sad: Zmaj.
- Вујовић 2014:** D. Vujović, “Fest” od vašara do konferencije: (o nazivima tipa Tamburica fest). *Leksika, gramatika, diskurs*, ur. Milivoj Alanović i dr, Novi Sad: Filozofski fakultet, 179–187.
- Вујовић 2016:** Д. Вујовић, Нове домаће речи у политичком жаргону, *Српски језик и његове норме: дијахроно-синхрони аспекти*, ур. Јасмина Грковић Мејџор, Владислава Ружић, Нови Сад: Филозофски факултет: Одсек за српски језици лингвистику, 265–276.
- Драгићевић 2020:** Р. Драгићевић, О неологизмима у српском језику из угла припреме корпуса за израду вишетоног речника савременог српског језика Матице српске, *Јужнословенски филолог*, 76(1), 107–121.
- Жданова 2012:** Е. А. Жданова, Лексикографическая фиксация неологизмов в словарях разных типов, *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского*, 3 (1), 388–392.
- Клајн 1992:** I. Klajn, *Rečnik novih reči*, Novi Sad: Matica srpska.
- Клајн 1996:** И. Клајн, „Лексика.“ *Српски језик на крају века*, М. Радовановић ред. Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности, Службени гласник, 37–86.
- Клајн 2001:** I. Klajn, Neologisms in present-day Serbian: Serbian sociolinguistics, *International journal of the sociology of language*, 151, 89–110.
- Клајн 2002:** Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику: први део: слагање и префиксација*, Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- Клајн 2003:** Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику: други део: суфиксација и конверзија*, Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- Клајн/Шипка 2006:** И. Клајн, М. Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.
- Кристал 2019:** D. Crystal, *The Cambridge encyclopedia of the English language*, Cambridge university press.
- Милановић 2024:** А. Милановић, Лексеме комете у српском језику: теоријско-методолошки проблеми, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 53/1, 17–26.
- Николић и др. 2022:** М. Николић, В. Ђорђевић, Ј. Иваниш, Српска неолошка библиографија, *Наш језик*, LIII, 2, 101–124.
- Оташевић 2008а:** Ђорђе Оташевић, *Нове речи и значења у српском језику*, Београд: Алма.

- Оташевић 2008б:** Ђорђе Оташевић, *Речник нових и незабележених речи*, Београд: Алма.
- Прћић и др. 2021:** Т. Прћић, Ј. Дражић, М. Милић, М. Ајдџановић, С. Филиповић Ковачевић, О. Панић Кавгић, С. Степанов, *Srpski rečnik novijih anglicizama*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- РМС:** *Речник српскохрватског књижевног језика*, 1–6, 1967–1976, Нови Сад: Матица српска.
- Ћирилов 1982:** Ј. Ћирилов. *Rečnik novih reči: reči, izrazi i značenja preuzeti iz drugih jezika ili nastali u srpskohrvatskom jeziku posle drugog svetskog rata*, Beograd: Narodna knjiga.
- Ћирилов 1991:** Ј. Ћирилов. *Novi rečnik novih reči: reči, izrazi i značenja preuzeti iz drugih jezika ili nastali u srpskohrvatskom jeziku posle drugog svetskog rata*, Beograd: Bata.

Корпуси

СрКор: <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/login.php>

Српко: <https://korpus.rsj.rs/>

СrWaC: https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first_form?corpname=srwac;align=

Dužanka S. Vujović

THE FATE OF NEOLOGISMS AND COINAGES FROM THE DICTIONARY OF THE SERBO-CROATIAN LITERARY LANGUAGE IN CONTEMPORARY SERBIAN

Summary

This paper provides an overview of the use of neologisms and coinages from the *Dictionary of Serbo-Croatian Literary Language* of Matica Srpska in the contemporary Serbian language. Exploring the fate of neologisms and coinages, as well as their status in the language, can help us better understand the factors influencing their potential survival or disappearance. It also allows us to assess the criteria, needs, and methods for their inclusion in the dictionaries of contemporary Serbian.

After selecting examples and searching for their use in modern electronic sources and corpora, we find out that many words are no longer used in contemporary language, either because they have been replaced by other words, such as *дорука*, *дотичник*, *урнебесник*, *домисао*, or because they are used in a modified form, such as *пивница*, *забављач*, *прекришилац*, or have disappeared along with the concepts they once denoted, such as *беспушкар*, *окованка*. The analysis also showed that many neologisms and coinages have entered and stayed in the standard Serbian lexicon. Words like *вадичеп*, *делокруг*, *здравство*, *кишобран*, *градоначелник* are very common today.

The selection of neologisms for inclusion in contemporary Serbian dictionaries depends on several factors, including the duration and frequency of use, sociolinguistic influences, contextual relevance, morphological integration, productivity in word formation, and syntactic characteristics. These criteria help determine which neologisms are stable and significant enough to be recorded in standard language dictionaries.

Neologisms fade away due to a combination of obsolescence, redundancy, complexity, lack of cultural or technological importance, or failure to integrate into the language. Those that introduce new concepts, those that are useful, integrated into the language, and culturally relevant tend to survive.

Keywords: Serbian language, vocabulary, neologisms, coinages, dictionary of contemporary Serbian language.